

De geschiedenis van Ethiek, Filosofie en Geschiedenis van de Geneeskunde

De ontstaansgeschiedenis en de verdere lotgevallen van de vakken ethiek, filosofie en geschiedenis van de geneeskunde aan het Radboudumc zijn onlosmakelijk verbonden met de emancipatie van de katholieke levensbeschouwing in het begin van de twintigste eeuw en de katholieke signatuur van de Radboud Universiteit. De vele discussies die in de eerste helft van de twintigste eeuw zijn gevoerd over de relevantie van de katholieke levensbeschouwing voor de opleiding tot arts, tandarts en medisch onderzoeker hebben een duidelijk stempel gedrukt op de inrichting van deze drie vakken aan het Radboudumc. De ontstaansgeschiedenis van deze drie disciplines is bovendien complex, omdat het de Faculteit der Geneeskunde bij haar oprichting in 1951 ontbrak aan de nodige expertise op deze drie terreinen. Het onderwijs in de filosofie en ethiek werd aanvankelijk verzorgd door docenten uit de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte. Vanaf 1967 raakte ook de Faculteit Theologie hierbij formeel betrokken.

1923

- Op 17 oktober vindt de opening plaats van de Rooms Katholieke Universiteit te Nijmegen. Met name de in 1919 opgerichte R.K. Artsenvereniging houdt bij herhaling een krachtig pleidooi voor de oprichting van een medische faculteit aan de R.K. Universiteit.

1938

- Instelling door de Sint Radboudstichting van de 'Commissie van Voorlichting inzake de oprichting en instandhouding eener medische faculteit aan de R.K. Universiteit te Nijmegen' (Brabers, 2009, p. 37). De Nijmeegse oogarts en curator van de R.K. Universiteit J.P.A. Hoefnagels is lid van deze commissie.

1945

- De pas als hoogleraar benoemde prof. dr. J.J.G. Prick, schoonzoon van Hoefnagels, treedt toe tot genoemde commissie. Prof. dr. F.J.J. Buytendijk, een geestverwant en persoonlijke vriend van Prick en in 1946 in Nijmegen benoemd tot buitengewoon hoogleraar in de algemene psychologie, wordt even later ook lid van deze commissie. Buytendijk en Prick domineren de discussies in de commissie, met name die over de ideële facetten van het onderwijs aan de toekomstige medische faculteit (Brabers, 2009, p. 49).

1948

- Instelling van de 'Commissie van Voorbereiding' ofwel 'Beoordelingscommissie bezetting leerstoelen' onder voorzitterschap van curator Hoefnagels. Buytendijk en Prick maken ook deel uit van deze commissie.

1949

- Op persoonlijke titel hekelt Buytendijk in een artikel in het R.K. Artsenblad de in zijn ogen empiristische en positivistische oriëntatie in de medische wetenschappen waarbij het medische denken een steeds sterkere verwantschap heeft gekregen met het denken van de ingenieur. Tekenend is het volgende citaat: "Het medische denken in Nijmegen zal een eigen weg moeten zoeken, in nauwe aansluiting aan de grote tradities van het wijsgerig Katholieke denken en niet minder in aansluiting aan de modernste opvattingen in de geneeskunde, de psychologie en de anthropologie" (Buytendijk, 1949, p.21).

1951

- Op 17 oktober wordt de Faculteit der Geneeskunde formeel opgericht. Na Theologie, Rechtsgeleerdheid en Letteren en Wijsbegeerte is zij de vierde faculteit aan de R.K. Universiteit.
- Het leerplan van de driejarige kandidaatsopleiding geneeskunde omvat onder meer inleiding tot de wijsbegeerte, algemene methodeleer en natuurfilosofie. Verantwoordelijke voor deze vakken is prof. dr. A.G.M. van Melsen, hoogleraar in de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte. Van Melsen zal later tevens een leeropdracht in de Faculteit der Geneeskunde krijgen.

1954

- Met ingang van het studiejaar 1954-1955 omvat de opleiding voor het doctoraal examen geneeskunde naast de medisch-technische vakken onder meer algemene ethiek en wijsgerige antropologie. Verantwoordelijke hoogleraren zijn prof. dr. J.J.P van Boxtel respectievelijk prof. dr. S. Strasser, beiden verbonden aan de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte. In het onderwijs in genoemde vakken komt de katholieke signatuur van de faculteit het duidelijkst tot uiting. Nergens anders in Nederland waren deze vakken destijds opgenomen in het curriculum geneeskunde (Brabers, 2009, p. 95). In het begin van de jaren zestig komen deze vakken echter meer en meer onder druk te staan door het met technische vakken volgepropte curriculum (Brabers, 2009, p. 258).

1958

- Vanaf 1958 geeft ook de theoloog prof. dr. E.C.F.A. Schillebeeckx colleges voor medische studenten onder de noemer 'Christelijke levensbeschouwing met bijzondere toepassing op het beroep van arts'.

1961

- Inleiding tot de natuurfilosofie is ook een verplicht onderdeel van de in 1961 gestarte opleiding Tandheelkunde, eveneens onder verantwoordelijkheid van Van Melsen.

1965

- Gedurende de tweede helft van de jaren zestig vindt binnen de Faculteit der Geneeskunde beraad plaats over "de meest optimale vorm voor het onderwijs in de moraal-theologie voor medische problemen". Gedacht wordt aan een theoloog die tevens een coördinerende en integrerende taak zou kunnen hebben "in het geheel van de theologische wijsgerige en ethische vorming van de medische student" (Brabers, 2009, p. 259).

1966

- Op 1 september 1966 schrijft Van Boxtel aan het bestuur van de Faculteit der Geneeskunde: "Nog steeds vormt het ontbreken van 'medische ethiek' aan onze Universiteit een ernstige lacune in de opleiding van katholieke artsen te Nijmegen" (Brabers, 2009, p. 260).

1967

- Drs. Th.C.J. Beemer, sedert 1965 als lector moraaltheologie verbonden aan de Faculteit der Godgeleerdheid, krijgt de leeropdracht Ethiek in verband met de geneeskunde. Hij neemt de colleges wijsgerige ethiek over van Van Boxtel. Het onderwijs van Schillebeeckx vervalt. Ook de katholieke theoloog Dr. P. Sporcken wordt regelmatig informeel betrokken bij het ethiek-onderwijs (Brabers, 2009, p. 371).

1971

- De chirurg Dr. D. de Moulin, sedert 1964 lector in de algemene heelkunde, wordt benoemd tot buitengewoon lector in de geschiedenis van de geneeskunde. Mede in verband met deze benoeming verlaat hij het Radboudziekenhuis en keert hij terug naar zijn oude werkomgeving, het Sint Liduina-ziekenhuis te Boxtel.

1972

- Oprichting van het Instituut Geschiedenis der Geneeskunde (IGG) met De Moulin als directeur. In hetzelfde jaar wordt de Medisch-Historische Club opgericht, een vervolg op een sedert 1970 bestaande studenten-werkgroep Geschiedenis van de Geneeskunde, onder leiding van De Moulin.
- Dr. H.M.A. Struyker Boudier neemt het filosofie-onderwijs aan de medische faculteit over van Van Melsen. Struyker Boudier is verbonden aan de Vakgroep Wijsgerige Antropologie (hoofd: prof. dr. S. Strasser) van de Centrale Interfaculteit.

1974

- Dr. H.M.A. Struyker Boudier krijgt formeel de onderwijsopdracht Wijsgerige Antropologie i.v.m. de geneeskunde en de tandheelkunde en wordt voorzitter van de gelijknamige vakgroep, later geheten vakgroep Medische filosofie onder voorzitterschap van Dr. Wim Dekkers.

1979

- Het buitengewoon lectoraat van D. de Moulin wordt omgezet in een gewoon lectoraat (Brabers, 2009, p. 327).

1980

- Het lectoraat van D. de Moulin wordt omgezet in een hoogleraarschap (Brabers, 2009, p. 327).

1984

- Dr. M.J.C. (Marc) Christaens, sedert 1978 werkzaam als docent medische ethiek aan de medische faculteit van de KUN onder verantwoordelijkheid van Drs. Th.C.J. Beemer, wordt op 1 augustus 1984 benoemd tot Universitair Hoofddocent.

1987

- Sedert enkele jaren reeds wordt de mogelijkheid en wenselijkheid besproken van een samenvoegen van de vakgroepen/afdelingen Ethiek i.v.m. de geneeskunde en Filosofie van de geneeskunde met het Instituut Geschiedenis der Geneeskunde. Op 26 mei 1987 wordt een Taakgroep ingesteld ten behoeve van een op te richten Vakgroep Ethiek, Filosofie en Geschiedenis van de Geneeskunde, kortweg Metamedica genoemd. Voorzitter is de neuroloog Prof. dr. B.P.M. Schulte. Lid zijn D. de Moulin, drs. Th.C.J. Beemer en Prof. dr. C.E.M. Struyker Boudier, de opvolger van prof. dr. S. Strasser en leidinggevende van H.M.A. Struyker Boudier.

1988

- Tijdens een bezoek als visiting professor aan de John Hopkins University te Baltimore wordt D. de Moulin overvallen en beroofd. Hij loopt een ernstige contusio cerebri op en raakt blijvend invalide. Mede door toedoen van formeel waarnemer Prof. dr. A.M. Luyendijk-Elshout (emeritus bijzonder hoogleraar geschiedenis van de geneeskunde te Leiden) komt drs. Godelieve van Heteren naar Nijmegen om het onderwijs in de geschiedenis van de geneeskunde te verzorgen.

1989

- Afscheid van De Moulin als hoogleraar met een voor hem georganiseerd symposium over Nederlandsche Geneeskunde in de Indische Archipel (1816-1942).
- Eindrapportage (oktober 1989) van de structuurcommissie Metamedica, voorgezeten door verpleeghuisarts prof. drs. J. Michels.

1991

- Instelling van de Vakgroep Ethiek, Filosofie en Geschiedenis van de Geneeskunde (EFG). Dr. Henk ten Have, sedert 1985 bijzonder hoogleraar te Maastricht vanwege de Radboudstichting met als leeropdracht de wijsbegeerte in betrekking tot de katholieke levensbeschouwing, wordt benoemd tot hoogleraar Medische Ethiek en hoofd van EFG. Het instellen van de nieuwe vakgroep betekent een flinke stimulans voor de integratie van de drie disciplines, een stevig focus op onderzoek en een grotere internationale oriëntatie, zoals onder meer blijkt uit het International Program in Bioethics Education and Research. Henk ten Have had ook al een belangrijke rol gespeeld bij de oprichting in 1987 van de European Society for Philosophy of Medicine and Healthcare.
- EFG wordt gehuisvest in het Bisschop Hamerhuis en zal een paar jaar later verhuizen naar het Studiecentrum Medische Wetenschappen.

1992

- EFG wordt onderdeel van het cluster Ethiek, Huisartsgeneeskunde en Medische Informatiekunde (cluster EHM) (Brabers, 2009, p. 451).
- In april publiceert EFG een geïntegreerd onderwijsplan voor de studierichting geneeskunde. Het onderwijs voor tandheelkunde en biomedische wetenschappen (BMW) wordt hier later aan toegevoegd. In juni 1992 publiceert EFG haar onderzoeksplan 'Health Care Practices and Chronic Disorders. Bioethical, Philosophical and Historical Perspectives. In augustus 1992 vindt de eerste editie plaats van het jaarlijkse European Bioethics Seminar: Healthcare issues in pluralistic societies.
- Dr. Marc Christiaens beëindigt zijn werkzaamheden bij EFG en de Medische Faculteit.
- Drs. Theo Beemer gaat met emeritaat en beëindigt zijn lectoraat zowel in de Theologische als in de Medische Faculteit.

1994

- Drs. Theo Beemer ontvangt een eredoctoraat aan de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken (synodaal) in Kampen.

1998

- Henk ten Have is één van de oprichters van het nieuwe tijdschrift *Medicine, Healthcare and Philosophy*, waarvan het secretariaat in Nijmegen wordt gevestigd.

2000

- Start van het Master of Bioethics programme, samen met de KU Leuven, de Complutense Universiteit van Madrid en de Fondazione Lanza te Padua: een tweejarige part-time masteropleiding voor artsen en andere werkers in de gezondheidszorg die al in het bezit zijn van een masterdiploma.

2002

- Drs. Godelieve van Heteren verlaat EFG in ruil voor een lidmaatschap van de Tweede Kamer. Sedertdien beschikt EFG niet meer over een professionele historicus, maar de afdeling blijft in haar onderwijs aandacht schenken aan historische aspecten van de geneeskunde.

2003

- Henk ten Have aanvaardt een benoeming tot directeur van de Division of Ethics of Science and Technology van de UNESCO te Paris. Op 1 september wordt Dr. Wim Dekkers benoemd tot UHD Filosofie van de geneeskunde en tot waarnemend hoofd van EFG. Henk ten Have zal in 2010 worden benoemd tot hoogleraar en directeur aan het Center for Healthcare Ethics, Duquesne University, Pittsburgh.

2004

- EFG neemt het coördinatorschap over van de succesvolle eenjarige beroepsopleiding Ethiek in de Zorgsector, welke vanaf 1993 is ontwikkeld binnen het Centrum voor Ethiek van de KUN. Sedert 1998 wordt jaarlijks de nascholingscursus Ethiek in de Huisartspraktijk aangeboden.

2005

- Na drie edities wordt het Master of Bioethics programme omgezet in een eenjarig Erasmus Mundus Master of Bioethics programma met als partners de KU Leuven (penvoerder) en de universiteit van Padua. Er volgen nog acht jaarlijkse edities in dit format.

2006

- Dr. Evert van Leeuwen, sedert 1994 hoogleraar filosofie en medische ethiek aan het VUmc, wordt per 1 september benoemd tot hoogleraar Medische Ethiek en hoofd van EFG.

2007

- Samen met de Afdeling Geschiedenis van de Faculteit der Letteren neemt EFG het initiatief tot de oprichting van de Medisch-Historische Club D. de Moulin. Doel is het stimuleren van de interesse voor de geschiedenis van de geneeskunde in het UMC St Radboud en daarbuiten. Drie à vier keer per jaar is er een symposium met historische voordrachten en aandacht voor de actuele relevantie van het thema.
- Dr. Brett Lidbury (ANU, Canberra, Australië) wordt benoemd als visiting associate professor.
- EFG houdt op als aparte afdeling te bestaan en wordt als sectie onderdeel van de Afdeling IQ Healthcare (hoofd: prof. dr. R. Grol).

2010

- Met ingang van 1 januari wordt Dr. Wim Dekkers benoemd tot Principal Lecturer

2012

- De Radboud Universiteit Nijmegen kent de Internationaliseringsprijs 2012 toe aan het Erasmus Mundus Master of Bioethics programma.

2013

- Dr. Wim Dekkers neem afscheid van het Radboudumc als UHD Filosofie van de Geneeskunde.

2014

- EFG opereert binnen IQ healthcare (informeel) onder de naam Vakgroep Ethiek van de Gezondheidszorg om te benadrukken dat ethiek een apart vak is.

2015

- In september gaat het vernieuwde bachelor-curriculum geneeskunde van start. Samen met klinici en biomedisch wetenschappers heeft de Vakgroep Ethiek van de Gezondheidszorg een nieuw ethiek programma ontwikkeld. Ook is er veel nieuw onderwijs in de master-fase geneeskunde. Ethiek en filosofie is in nagenoeg elk CKO blok geïntegreerd met veel aandacht voor moreel beraad en de filosofische grondslagen van geneeskunde.

2017

- Vanwege financiële overwegingen ziet de Vakgroep Ethiek van de Gezondheidszorg zich genoodzaakt te stoppen met het Erasmus Mundus Master of Bioethics programma. Eén van de onderdelen van dit programma, de internationale cursus Suffering, Death and Palliative Care, wordt nog steeds jaarlijks succesvol aangeboden.
- Evert van Leeuwen beëindigt zijn hoogleraarschap in de Medische Ethiek.

2018

- Op 22 maart spreekt Evert van Leeuwen zijn afscheidsrede uit onder titel: En de vreemde ontroering.
- Kim Wever mede initiatiefneemster www.preclinicaltrials.eu (pre-registratie dierproeven). Preclinicaltrials heeft de Cochrane Reward prize gewonnen in 2019.
- Prof. dr. Merel Ritskes-Hoitinga wordt benoemd als Honorary Skou Professor bij Aarhus Universiteit.

2019

- Dr. Kit Roes wordt benoemd tot hoogleraar Biostatistiek.
- Oratie prof. dr. Merel Ritskes-Hoitinga: Evidence-Based Laboratory Animal Science.
- Prof. dr. Merel Ritskes-Hoitinga wordt benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Geraadpleegde literatuur

- Brabers, Jan, *Hippocrates op Heyendael. Ontstaan en ontplooiing van de Faculteit der Medische Wetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen 1951-2001*. Nijmegen, Valkhof Pers, 2009.
- Buytendijk, F.J.J., 'Het medische denken en de Katholieke Universiteit'. In: Beschouwingen over de Katholieke Universiteit. Bijzonder septemhernummer. *R.K. Artsenblad* 28 (1949), p. 17-21.
- Lauret, A.M., *Cité médicale*. Nijmegen, Drukkerij-Uitgeverij Brakkenstein, 1974.
- Plasschaert, Fons, Rosenbusch, Gerd, Brabers, Jan (red.), *Professoren op Heyendael*. Nijmegen, Valkhof Pers, 2016.
- Wobbes, Theo, *Een halve eeuw academische heilkunde in Nijmegen*. Afdeling Heelkunde UMC St. Radboud, 2005.

Dit document is samengesteld door Wim Dekkers, oud-stafid, UHD Filosofie van de geneeskunde.

Versie: juli 2020.